

6. Устойчивое развитие рекреационного-экономического комплекса Крыма / под. ред. А. В. Ефремова. – Симферополь : Таврия, 2002. – 300 с.
7. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок в АР Крим у 2009-2010 році / за ред. Н. О. Полонської; Держкомстат Укравіни, головне управління статистики в Автономній республіці Крим. – Симферополь : Держкомстат Укравіни, 2010. – 150 с. – (Статистичний збірник).
8. Чисельність наявного населення Автономній Республіці Крим на 1 січня 2011 року : стат. бюлетень за 2011 рік / відп. за вип. О. Ж. Корнієнко. – Симферополь : Головне управління статистики в АР Крим, 2011.

Коваленко Ю.О.

УДК 330.341.1

ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі функціонування світогосподарських відносин сталисть економічного зростання і високий рівень конкурентоспроможності можуть бути забезпечені лише за умов ефективного інноваційного розвитку. Це особливо стосується країн, що розвиваються. Тому для України особливого значення набуває створення національної інноваційної інфраструктури, запровадження заходів сприяння розвитку інноваційного підприємництва, налагодження тісної взаємовигідної співпраці на національному та транснаціональному рівнях.

При цьому варто враховувати, що роль держави в становленні інноваційної економіки значно більше ніж при регулюванні звичайної економічної політики. Актуальність теми дослідження полягає в необхідності розробки чіткого механізму формування інноваційного потенціалу на рівні держави та окремих підприємств, розробки стратегії переходу до інноваційної моделі розвитку на основі використання методів наукового планування на всіх рівнях управління.

Аналіз останніх публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці проявляють значний інтерес до вивчення змісту інноваційного потенціалу, його структури, а також до вимірювання окремих його складових. Проте недостатньо вивченими залишаються економічний та організаційний аспекти управління інноваційним потенціалом, відсутня чітка концепція щодо його ролі як одного з ресурсів економічного розвитку, належним чином не розроблений науково-методичний інструментарій оцінки ефективності використання інноваційного потенціалу.

Проблеми формування та управління інноваційним потенціалом суб'єктів господарювання знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Ілляшенка С., Кравченко М., Мартюшевої Л., Одотюка І.В., Покропівного С.Ф., Стеценка Д.М., Шовкуна І.А., Яковлева В. А., Шипуліної Ю. Разом з тим, ефективний інструментарій та комплексна система управління інноваційним потенціалом ще не сформовані, що значною мірою впливає на розвиток конкурентних засад на макро- та мікрорівні розвитку вітчизняної економічної системи.

Різні аспекти досліджуваної проблеми в тій чи іншій мірі висвітлюються в економічній літературі, проте єдиної думки щодо визначення сутності даної економічної категорії на сьогодні не існує. Більшість авторів при розгляді питань, пов'язаних з управлінням інноваційним потенціалом, мають на увазі перш за все його оцінку. Такий підхід, на нашу думку, є досить обмеженим, оскільки розглядає лише один з елементів системи управління інноваційним потенціалом. Тому особливої актуальності набуває формування саме комплексного підходу до управління інноваційним потенціалом, який би включав не тільки оцінку, а й його формування, використання, розподіл, мобілізацію тощо.

Метою дослідження є обґрунтування пріоритетів реалізації інноваційного потенціалу України. Це передбачає наявність наступних завдань: визначення сутності та особливостей використання інноваційного потенціалу, дослідження пріоритетів та стримуючих чинників ефективного розвитку інноваційної діяльності на всіх рівнях функціонування вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. Формування і вибір стратегічних напрямків інноваційної діяльності країн світу базується на результатах всебічної оцінки як середовища, в якому вони функціонують, так і визначенні внутрішніх інноваційних можливостей окремих держав, які характеризуються станом і рівнем використання інноваційного потенціалу. Як свідчить досвід розвинених країн, життєздатність національних економік насамперед визначається масштабами та якістю впровадження нових ідей, нових технологій, нових управлінських систем, нових продуктів, які є результатом розвитку науки та інноваційної діяльності. Тому під інноваційним потенціалом слід розуміти спроможність держави до інноваційного розвитку з використанням усіх необхідних для цього ресурсів, що є в її розпорядженні.

Для формування національної інноваційної системи України важливо мати, передусім, ефективну нормативно-правову базу регулювання інноваційної діяльності. На законодавчому рівні інноваційна діяльність України визначена "Концепцією науково-технологічного й інноваційного розвитку України", Законом України "Про інноваційну діяльність", Законом України "Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні" та ін. Закон України "Про інноваційну діяльність" визначає інновації як новостворені і вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва й соціальної сфери; а інноваційну діяльність - як діяльність, що спрямована на вирішення і комерціалізацію результатів наукових розробок та досліджень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг [4, стор. 46]. До основних принципів державної

інноваційної політики, встановлених у цьому законі, варто віднести орієнтацію на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; фінансову підтримку, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури. Інноваційний потенціал держави залежить від багатьох чинників. Головними з них є адекватна концентрація фінансових та організаційних ресурсів держави і бізнесу на науці та освіті; наявність для цього відповідної мережі навчальних, науково-дослідних, фінансових установ; наявність механізмів стимулювання державою інноваційної діяльності; висока інноваційна культура населення загалом та представників бізнесу зокрема тощо.

Важливе значення в інноваційному процесі має інноваційна інфраструктура. Вона виконує роль елемента, який створює умови для плідної інноваційної діяльності шляхом надання різноманітних послуг. Інноваційна діяльність промислових підприємств сприяє розширенню асортименту продукції, створенню нових ринків збуту в Україні, збереженню і розширенню традиційних ринків збуту, забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам, зростанню виробничих потужностей, поліпшенню умов праці. Слід відмітити, що урядом України вже в 2012 році заплановано створити усі необхідні елементи інноваційної інфраструктури. Мова йде, насамперед, про Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу; Фонд патентування винаходів за кордоном; Венчурну компанію для фінансування ризикових проектів, лізингову компанію з впровадження вітчизняної світлодіодної техніки та інші механізми фінансової підтримки інновацій [6].

Сьогодні підприємства, що інвестують у нові розробки та технології, оперують, насамперед, власними коштами, обсяги яких є недостатніми. При цьому можливості використовувати для цього залучені кошти є обмеженими через високу вартість кредитних ресурсів, нерозвиненість ринку венчурного інвестування, низький рівень державної підтримки тощо [3; стор. 124]. Інноваційна діяльність підприємств стримується такими факторами, як недостатній рівень фінансування, недостатність інформації про ринки збуту, високі кредитні ставки, недосконалість законодавчої бази у сфері інновацій, податкової системи та пільгового режиму для здійснення інноваційної діяльності, міграція фахівців високого рівня, науковців.

Окремо у цьому контексті слід звернути увагу на кадрову проблему. Через недостатні обсяги фінансування в Україні скорочується кількість осіб, що займаються науково-дослідною діяльністю як своєю основною роботою. Безпосереднім наслідком цього стала еміграція багатьох висококваліфікованих фахівців у інші країни, а також збільшення частки іноземних коштів у фінансуванні інноваційної діяльності майже до 30 % [6]. Незважаючи на вище зазначене, Україні вдалося в основному зберегти свій кадровий потенціал у науково-технологічній сфері, що дає можливість надолужити можливості активного інноваційного розвитку.

В останні роки було вжито певні заходи із стимулювання інноваційної діяльності, формування національної інноваційної системи, створення сприятливих умов для компаній, що вкладають кошти у новітні технології та енергозбереження. Важливим кроком в цьому напрямі стало створення Державного агентства України з інвестицій та інновацій, відновлення діяльності Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, створення системи регіональних центрів інноваційного розвитку. Пріоритетного значення також набуває підписання Міждержавної програми інноваційного співробітництва держав-учасниць СНД на період до 2020 року. Метою програми є підвищення конкурентоспроможності національних економік країн СНД за рахунок ефективного використання інновацій, забезпечення стабільного і збалансованого економічного зростання, підвищення наукоємності виробництва, поживлення торгівлі на умовах вільного руху товарів, послуг, праці і капіталу. Інтенсифікація співробітництва в сфері інновацій в перспективі має призвести до мультиплікативного і синергетичного ефектів в економічному розвитку країн СНД. Зазначена програма дозволить спільно визначати і реалізовувати науково-технічні пріоритети, впроваджувати об'єкти інтелектуальної власності у господарський комплекс, що буде сприяти підвищенню якості національної продукції і зниженню залежності від експорту товарів з високою доданою вартістю [5].

Регулююча економічна й соціальна роль держави в сучасному суспільстві акумулює функції державних органів по регулюванню інновацій. Основними принципами державної інноваційної політики є: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Пріоритет інновацій над традиційним виробництвом передбачає визнання за наукою провідної ролі в системі продуктивних сил. Тільки використовуючи на практиці результати наукових досліджень, можна забезпечити конкурентоспроможність продукції та самих підприємств. Інтеграція наукової, науково-технічної діяльності й освіти зміцнює взаємозв'язки між системою освіти та науково-виробничими

системами, що дає змогу прискорити впровадження інновацій у виробництво, а наукову діяльність орієнтувати на вирішення виробничих проблем.

Підтримка конкуренції у сфері науки, техніки й інноваційній діяльності означає поєднання стимулювання з функціонуванням інноваційних структур в умовах конкурентного середовища. Держава стимулює інноваційну активність, сприяє розвитку науки, малого інноваційного підприємництва й обмежує діяльність підприємств-монополістів через антимонопольне законодавство. Зростає чисельність інноваційних фірм, які конкурують між собою, що стимулює інноваційний розвиток.

Зосередження ресурсів на пріоритетних напрямках забезпечує вирішення глобальних першочергових проблем інноваційної діяльності, розроблення відповідних програм з урахуванням інноваційного потенціалу держави, які становлять основу сучасного технологічного прогресу. Наприклад, США прагне стати світовим науково-дослідним центром, де буде зосереджена більшість усіх принципів наукових розробок планети і налагоджений процес дослідного виробництва найсучасніших, технічно складних і дорогих промислових виробів та систем, що стане новою спеціалізацією країни в міжнародному поділі праці [7].

Кінцевою метою ринкових перетворень є створення в Україні соціально орієнтованої та внутрішньо збалансованої національної економіки, що може органічно інтегруватися в систему міжнародного поділу праці та посісти відповідне місце серед розвинених країн світу. Реалізація цієї стратегії, виходячи з реалій сучасного становища України, можлива лише за умов упровадження науково обґрунтованої державної політики структурної переорієнтації економіки, що має інноваційно-інвестиційну спрямованість.

Важливим показником ефективності державної трансформаційної політики, в тому числі – і в інноваційній сфері, має стати створення за підсумками попередніх років економічних реформ передумов для органічного переходу до інноваційної моделі розвитку. Оскільки інноваційна модель зростання є об'єктивно наступною стадією трансформаційного процесу, саме це, зрештою, і має визначити, наскільки адекватними та ефективними були реформи, і чи привели вони до бажаної мети.

Україні варто враховувати досвід країн світу, які ефективно впроваджують інновації у свій розвиток з метою оптимізації вітчизняного інноваційного потенціалу. Важливим кроком для нашої країни може стати запозичення досвіду Фінляндії у впровадженні нових підходів до створення системи з реалізації науково-технологічних та інноваційних проектів, що здійснюється за допомогою інноваційного фонду SITRA. SITRA як один з гравців системи підтримки та реалізації інноваційних проектів має значний досвід у сфері інвестування в науково-технологічні розробки на початковій стадії комерціалізації, коли високі ризики успішної імплементації результатів роботи та отримання прибутку. Така співпраця дозволяє розвивати двостороннє науково-технічне співробітництво, зокрема, залучення Фонду SITRA до реалізації двосторонніх міжурядових програм у сфері інновацій та наукових технологій.

Для України поки що характерні відсутність радикальних (базових) інновацій, незначна кількість інноваційної продукції принципової новизни, низька інноваційна активність підприємств. Наприклад, нові технічні рішення на рівні винаходу були використані у процесі створення лише 9 % загальної кількості зразків нової техніки.

До основних чинників, які обумовлюють недостатній розвиток інноваційної діяльності, можна віднести недосконалість законодавства в частині державного стимулювання інноваційної діяльності; високий економічний ризик залучення інвестицій; відсутність попиту на інноваційну вітчизняну продукцію на внутрішньому і зовнішньому ринках тощо [1]. Для більшості існуючих виробництв використання інновацій не стало головним фактором розвитку. Головними причинами цього є брак вільних обігових коштів для модернізації виробництва та недостатньо ефективна державна політика у галузі підтримки інновацій.

Вивчення стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності України свідчить, що найбільша частка припадає на самофінансування, а найменша — на державне фінансування. Роль приватного капіталу в ринковій економіці важко переоцінити. В Україні джерелом інвестицій на 80% є власні кошти підприємств, основними елементами яких є прибуток та амортизаційні відрахування. Основу інноваційного потенціалу підприємства складають кадрові та матеріально-технічні складові, а також наявність науково-технічної й інтелектуальної власності. Особливо важливою є наявність кадрів спеціалістів і вчених, що забезпечують інноваційний процес новими знаннями, ідеями, винаходами, ноу-хау, новими технологіями. Саме цій складовій інноваційного потенціалу має приділятися головна увага в стратегії її підтримки, розвитку і перебудови [7].

Накопичений досвід у різних за рівнем розвитку країнах світу свідчить, що серед усіх ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових) найважливішим є саме ресурс управління, тобто здатність управлінської ланки оперативно приймати рішення, визначати правильні інноваційні цілі, ціннісні орієнтири та координувати виконання завдань і функцій, об'єднавши колектив людей з різним рівнем кваліфікації, освіти, досвіду, з творчою цільовою орієнтацією на розроблення та впровадження нових ідей, тобто спільну творчу працю. Враховуючи зростаючу конкуренцію й складність ринків, інновації в управлінській практиці стали необхідністю для бізнесу по всьому світу. У сучасних провідних компаніях використовуються такі інновації, що, в першу чергу, пов'язані з прибутковістю та операційною ефективністю.

Висновок. Сучасний етап розвитку національної економіки вимагає посилення участі держави у формуванні та реалізації інноваційного потенціалу, передусім, за рахунок збільшення фінансування, відновлення діяльності технопарків, вдосконалення механізму державного замовлення на науково-технічні

розробки, формування попиту з боку внутрішнього ринку на наукомістку продукцію вітчизняних підприємств, участі у міждержавних програмах кооперації у науково-технічній сфері.

Джерела та література:

1. Баранчев В. Анализ и оценка маркетингового потенциала предприятия / В. Баранчев, С. Стрижов // Маркетинг. – 2004. – № 5. – С. 12-42.
2. Власова А. М. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / А. М. Власова. – К. : КНЕУ, 2005. – 292 с.
3. Гаман М. В. Державне управління інноваціями : Україна та зарубіжний досвід : монографія / М.В. Гаман. – К. : Вікторія, 2004. – 342 с.
4. Донцова Л. В. Інноваційна діяльність : стан, необхідність державної підтримки, податкове стимулювання / Л. В. Донцова // Менеджмент в Україні і за кордоном. – 2003. – № 3. – С. 14-18.
5. Міжнародний симпозиум «Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні : формування, досвід, напрямки наближення» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.in.ua/news/international-collaboration/article_detail/6261
6. Науковий потенціал України може забезпечити високі темпи економічного росту країни : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.partyofregions.org.ua/ua/news/politinform/show/5623>
7. Державне агенство з питань науки, інновацій та інформатизації України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dknii.gov.ua/2010-09-27-06-54-32/91-2011-/549-2020>.

Коверга С.В., Гайдатов А.В.

УДК 330.34

АНАЛИЗ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СБАЛАНСИРОВАННОСТИ И ДИСБАЛАНСОВ В ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ

Постановка проблемы. Одной из основных характеристик экономической системы является ее сбалансированность (или отсутствие разбалансированности, дисбалансов) т.е. соблюдение неких пропорций ее развития, функционирования, структуры, состояния и т.п. Однако само понятие дисбалансов применительно к экономическим системам не имеет единой трактовки в научных кругах. Таким образом, проведение исследований в сфере сбалансированного развития экономических систем, функционирования экономических систем в условиях дисбалансов и прочих исследований, связанных со сбалансированностью и дисбалансами, нуждается в предварительной критической оценке подходов к определению самого явления дисбаланса и сбалансированности.

Анализ исследований и публикаций. Проблемам сбалансированного развития и дисбалансов в экономике посвящен целый ряд исследований и публикаций, среди которых можно отметить работы [1, 2, 3, 4, 5]. Однако практически все исследований и публикации посвящены определенной узкой части проблемы или изложению авторского подхода к сбалансированности/дисбалансам или оценке определенных отдельных аспектов сбалансированности. Отсутствуют комплексные исследования подходов к определению дисбалансов в экономических системах.

Целью исследования является осуществление теоретического анализа подходов к определению сбалансированности и дисбалансов в экономических системах.

Результаты исследования.

По сути, обнаружение дисбалансов в экономической системе представляет собой результат оценочного суждения исследователя о состоянии экономической системы. Сбалансированность или, в противоположность ей, дисбаланс, не являются имманентными свойствами экономической системы, а отражают субъективное мнение исследователя или результат выполнения некоторой процедуры классификации (с использованием данных о состоянии системы, математического инструментария и т.п.). Суждение о дисбалансе всегда является субъективным (пусть даже оно было вынесено в рамках некоторой научной парадигмы, теоретического подхода или практического метода) и на вынесение такого суждения оказывает влияние точка зрения наблюдателя (с каких позиций он исследует систему) и его целевые установки. То состояние, которое может быть классифицировано как дисбаланс с одной точки зрения, может не быть дисбалансом с другой точки зрения (при другой целевой установке). Т.е. дисбаланс нельзя рассматривать в отрыве от целей, для достижения которых, по мнению исследователя, существует система (или которые должны достигаться при функционировании системы). Например, с точки зрения профсоюзов дисбалансом будет отсутствие роста заработной платы при повышении прибыльности предприятия, а с точки зрения собственника – отсутствие роста прибыли при повышении объема реализации продукции.

Существуют следующие способы выявления дисбалансов (как существующих, так и потенциальных):

1. Выявление и оценка дисбаланса на основе анализа внешней и внутренней среды. Оцениваются факторы внешней и внутренней среды, которые способствуют возникновению дисбалансов, формируя их причины. На основе таких данных более целесообразно определять потенциальные дисбалансы или риски возникновения дисбалансов, поскольку если дисбаланс уже имеет место, то его целесообразнее анализировать на основе данных о его проявлениях или последствиях. Тем не менее, поскольку именно процессы и явления во внешней и внутренней среды формируют причины для возникновения дисбалансов, то анализ внешней и внутренней среды может быть полезен как для понимания природы уже имеющих место дисбалансов, так и для прогнозирования и оценки риска возникновения новых дисбалансов.